

NÉMETH JÓZSEF

(1928 - 1994)

A Somogy megyei kisközségek, Kaposszerdahely és Szenna határán áll az a kis, félig földbe süppedt ház, amelyben 1928. október 3-án Németh József meglátta a napvilágot. A két falu közigazgatási határa megváltozott, ezért szerepel egyes életrajzaiban úgy, hogy Kaposszerdahelyen, más életrajzaiban úgy, hogy Szennán született. Nyolcgyermekes család tagjaként már tizenkét éves korában cséplőgépnél dolgozott, hogy famunkás édesapja szűkös keresetét kiegészíthesse. Egy különösen kimerítő cséplés után 1946-ban szobafestőtanoncnak állt Kaposvárott, és 1949-ben megkapta a segédlevelet. A kaposvári képzőművészeti szabadiskolának – mestere biztatására – ugyanezen évtől volt tagja, ahol 1951-ben fedezte fel Hincz Gyula és Bortnyik Sándor egyik tehetségkutató körútjuk alkalmával. A képzőművészeti főiskolán előbb Papp Gyula, majd Bán Béla volt a mestere, végül átkerült Szőnyi István osztályába, freskó szakra.

Még főiskolás korában járt Hódmezővásárhelyen a Szabó Iván szervezte nyári művésztelepen, és a diploma megszerzése után önműködően járó Művészeti Alap-tagság folyamánként három hónapos beutalást kapott ugyanide. A beutaló lejártával is itt maradt, és a kezdeti nehézségek, valamint anyagi gondok leküzdése után ezen alföldi műhely aktív tagja lett.

Első önálló jelentkezésére 1960-ban került sor a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumban, majd egy évvel később a Műcsarnokban.

Németh József művészetének az a sajátossága, hogy az illúzionisztikus és ikonikus ábrázolás határmezsgyéjén mozog. Már a „tapogatózó bizonytalanság” korszakának képein is a hétköznapi jelenet kimerevítésével, a jellemző nézetek alkalmazásával és a természetelvűségen felülemelkedő dekorativitással előremutat későbbi „ikonos” korszakára.

Németh József alkotói munkásságának kezdete óta határozott következetességgel haladt az általa helyesnek ítélt úton. Festészetében nem lehettek fel olyan alkotói jegyek, melyek arról árulkodnának, hogy divatos, kortárs irányzatoknak akart volna megfelelni. Ez a kijelentés azonban nem feltételezi, hogy munkássága statikus, változások nélküli, homogén művek sorozata lenne. Oeuvre-jében az egyes korszakok körülírhatóan és jellegzetes művekhez köthetően elhatárolhatóak. Témáit a hajdanvolt paraszti lét világából merítette, emelt horizontú kompozícióin az emberi- és állatalakokat sajátos, szakrális hangulatú léthelyzetekben ábrázolta. Mint a művész vallomásából tudható, emelt horizontú vagy a horizont jelzésére még csak nem is vállalkozó munkáit somogyi származására vezette vissza.

Akár elfogadjuk ezt a magyarázatot, akár nem, tény, hogy Németh József nagyléptékű festményein a centrálperspektívát meglehetősen ritkán lehet számon kérni. Ez alkotásainak alakjait nemcsak a látvány szerint leképzett térből ragadja ki, de olyan hatást is eredményez, amely az időtényező mint nem létezőt feltételezi képei világában. Emberalakokat megjelenítő műveiben két típust lehet elkülöníteni: az egyik az, ahol a figurák valamilyen tevékenység – munkavégzés – közben örökítették meg, bár heves mozdulatokat, lendülettől mozdulni látszó végtagokat itt hiába keresnénk; a másik, ahol figurái létbe merevedetten csak vannak. Ülnek, állnak vagy fekszenek – hieratikusan, már-már szertartási mozdulatlanul ez, mely többet sejtet az ábrázolt jelenet egyszerválságánál.

Németh József akadémiai iskolázottsága ellenére meghaladta a „helyi adottságok” és „valóságosság” csalóka kritériumait.

Festményein a népművészet sűrített képes-beszédét alkalmazza, fái a világfák és életfák testvérei.

Németh József életművének tanulsága az, hogy a művészet – néha tudatosan, néha tudattalanul – olyan fontos (emberlétünk szempontjából kiemelten fontos) ismereteket képes közölni, megörökíteni és hagyományozni, amelynek hagyományozása csak a képzőművészet eszközeivel lehetséges. Németh József egész munkássága az emberségről szól egy olyan festői nyelven, mely értelmezhető az egyszerű történet, az egyszerű létezés (életképi) szintjén is, de mindazoknak, akik vállalják a megismerés rögös útját, akik vállalják a lét mélyebb rétegeiben való alámerülést, azoknak e művek a lét misztériumait is képesek feltárni.

Németh József a hódmezővásárhelyi festőiskola egyik legmarkánsabb egyéniségeként vonult be az „alföldi festészet” történetébe. Munkássága egy sajátos történelmi korszakban formálódott és teljesedett ki. Egy olyan időszakban, amikor a kétféle munkások, az egyszerű szántóvetők vagy pásztorok egyetemes emberi erőit aktuálpolitikai érdekek érvényesítésére (is) felhasználták. Németh József következetes alkotói törekvése, egyenletesen alakuló, avagy jól átgondolt szándékok mentén formálódó festői eszköztára, fokozatosan kibomló és kikristályosodó képtémái azonban levetnek magukról minden belemagyarázó szándékot, s a művek önnön nyelvén felsejlő vizuális üzenetei tisztán, minden sallangtól mentesen állítják elének az embert.

1994 augusztusa óta nincs közöttünk Németh József. 2008-ban lett volna nyolcvan esztendő.

Nagy Imre

NÉMETH JÓZSEF: TISZTA FORRÁSBÓL

LELŐHELY: TÖRNYAI JÁNOS MÚZEUM

FOTÓ: DÖMÖTÖR MIHÁLY

FODOR JÓZSEF: ÁRADÁS

1985. OLAJTEMPERA, FAROST 100 X 100 CM

FODOR JÓZSEF A MÁRTÉLYI KÉPZŐMŰVÉSZETI SZABADISKOLA (1964) EGYIK ALAPÍTÓJA.
FORRÁS: FODOR JÓZSEFNÉ — FOTÓ: DÖMÖTÖR MIHÁLY